

Juhász Erika (2009): *A felnőttképzés irányítási és intézményrendszere*. In: Henczi Lajos (főszerk): *Felnőttoktató. Bp., Nemzeti Tankönyvkiadó, 81-84. p. cikk frissített változata. Frissítés időpontja: 2013. december 20.*

2.4. A felnőttképzés irányítási és intézményrendszere

2.4.1. A felnőttképzés irányítási rendszere

A felnőttképzés irányítási rendszere az Emberi Erőforrások Minisztériuma, valamint nagyobb részben a Nemzetgazdasági Minisztérium és háttérintézményei alá tartozik.

Az **Emberi Erőforrások Minisztériuma** (EMMI) felügyelete alá az iskolarendszerű felnőttképzés tartozik a közoktatási és felsőoktatási törvények alapján. A hiányos alapfokú, középfokú ismeretek pótlása, valamint első, illetve újabb diploma megszerzése tartozik elsődlegesen ebbe a körbe.

Az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés és szakképzés a **Nemzetgazdasági Minisztérium** (NGM) kezelésébe tartozik, és elsődlegesen a foglalkoztatáspolitikáért felelős államtitkár irányítása domináns ebben. Az NGM főbb tevékenységi területei (pl. foglalkoztatás, államháztartás, gazdaság szabályozás stb.) között helyezkedik el: **foglalkoztatáspolitikai tevékenységi terület** néven, részterületei:

1. Foglalkoztatáspolitikai, munkahelyteremtés
2. Szak- és felnőttképzés

A **szakképzési feladatkörének** fő elemei:

- Jogi háttér biztosítása (törvények, kormányrendeletek, miniszteri rendeletek)
- Az országos szakmai vizsgaelnöki névjegyzék folyamatos frissítése
- Regionális fejlesztési és képzési bizottságok működtetése
- Nívódíj pályázatainak kiírása, elbírálása

A **felnőttképzési feladatkörének** fő elemei:

- Jogi háttér biztosítása (törvények, kormányrendeletek, miniszteri rendeletek)
- Felnőttképzési intézmények nyilvántartása
- Felnőttképzési engedélyeztetés
- Felnőttképzési szakértők országos jegyzékének folyamatos frissítése

Az NGM meghatározó **háttérintézménye** a felnőttképzés és szakképzés területén a Nemzeti Munkaügyi Hivatal, a felnőttképzés terén pedig különösen ennek Szak- és Felnőttképzési Igazgatósága. A szakmai dokumentumaik alapján az intézmény bemutatását röviden ide mellékeljük:

A **Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat (NFSZ)** Magyarország legnagyobb hálózattal rendelkező, legkiterjedtebb állásközvetítő szervezetrendszere. A szolgálat küldetésének tekinti a foglalkoztatás elősegítését, bővítését, az aktív segítségnyújtást

az álláskeresőknek és munkáltatóknak a megfelelő munkahely és a legalkalmasabb munkaerő minél gyorsabb megtalálásában, valamint az ellátások és foglalkoztatási támogatások megállapításában. Állami rendszerként mind a munkáltatók, mind az álláskeresők számára ingyenes szolgáltatásaival, foglalkoztatási programok működtetésével áll rendelkezésre, az ügyfelek lehető legnagyobb megalégedésére. A Kormány foglalkoztatáspolitikájához igazodva segíti a munkaerőpiac hatékony működését, aktivizálja a szereplőket, elősegíti a társadalmi integrációt, az esélyegyenlőséget, valamint egyenlő hozzáférést biztosít mindenki számára. A munkavállalókat számos személyre szabott, a munkaadókat pedig a cégek igényei szerint tervezett szolgáltatással és támogatással segíti.

A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat szervezetrendszere a Nemzeti Munkaügyi Hivatalból és a munkaügyi központokból áll. A Kormány állami foglalkoztatási szervként a Nemzeti Munkaügyi Hivatalt, valamint a munkaügyi központokat jelöli ki. A munkaügyi központok a fővárosi és megyei kormányhivatal munkaügyi feladatokat ellátó szakigazgatási szerveként működnek. A megyékben lévő járási hivatalokhoz tartozó munkaügyi kirendeltségek a munkaügyi központok szakmai irányításával végzik tevékenységüket.

A **Nemzeti Munkaügyi Hivatal (NMH)** foglalkoztatáspolitikai, munkavédelmi, munkaügyi, szak- és felnőttképzési feladatokat ellátó központi hivatal.

A hivatal foglalkoztatáspolitikai feladatkörében a munkaügyi központok szakmai tevékenységének irányításán túl munkavédelmi, munkajogi és munkaügyi tevékenységgel kapcsolatban tájékoztatást nyújt, és tanácsadást végez. Koordinálja a központi munkaerő-piaci programokat, valamint szervezi és végrehajtja az Európai Unió pénzügyi alapjaiból támogatott foglalkoztatási és képzési programokat. Irányítja az NFSZ keretében működtetett szolgáltatások fejlesztését. Adatokat gyűjt és elemez a munkabérek és keresetek alakulására vonatkozóan, a magánközvetítők és -kölcsönzők éves tevékenységéről, a külföldiek engedély-, illetve bejelentés-köteles magyarországi foglalkoztatásáról.

A Kormány a munkavédelemmel és a munkaügyi hatósági tevékenységgel kapcsolatos közigazgatási feladatok ellátására munkavédelmi és munkaügyi hatóságként az NMH Munkavédelmi és Munkaügyi Igazgatóságát, továbbá a fővárosi és megyei kormányhivatalok munkavédelmi és munkaügyi szakigazgatási szervét jelölte ki. A Munkavédelmi és Munkaügyi Igazgatóság továbbá munkahigiénés és foglalkozás-egészségügyi szervként is működik.

A Kormány a Nemzeti Munkaügyi Hivatalt jelölte ki állami szakképzési és felnőttképzési szervként. A Szakképzési Tankönyv és Taneszköz Testület működtetésével kapcsolatos feladatokat, valamint a szakképzési és felnőttképzési szerv számára meghatározott feladatokat a Nemzeti Munkaügyi Hivatal látja el.

2.4.2. A felnőttképzés intézményrendszere

A felnőttképzés intézményrendszerének többféle **felosztása** ismert. A legfőbbek:

- Formális és nem formális
- Különböző fenntartók általi
 - Állami, közszolgálati (pl. felnőttképzést is folytató középiskola, művelődési ház)
 - Piaci, profitorientált (pl. felnőttképzési vállalkozások, vállalati felnőttképzések)
 - Civil (pl. felnőttképzési célú egyesületek, alapítványok, népfőiskola)
- Iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli
 - iskolarendszerű: általános, középfokú és felsőfokú végzettség és/vagy szakképzettség megszerzésére – közoktatási vagy felsőoktatási törvény alapján szabályozott
 - iskolarendszeren kívüli – négypólusú intézményrendszer – felnőttképzési törvény alapján szabályozott:
 - állami intézmények: közoktatás, felsőoktatás, Türr István Képző és Kutató Intézet (TKKI) hálózata, egyéb állami, közszolgálati intézmények (pl. művelődési ház, általános művelődési központok (ÁMK), múzeum stb.)
 - felnőttképzési vállalkozások
 - civil szervezetek: alapítványok, egyesületek, népfőiskolák, tudományos ismeretterjesztő társulatok (TIT) stb.
 - gazdálkodó szervezetek belső oktatási egységei

Az iskolarendszerű felnőttoktatás néhány fő jellemzője:

- **Fő célja:** pótló képzettség nyújtása felnőttek számára
- **Feladata:** továbbtanulási és elhelyezkedési esélyek növelése
- **Irányultsága szerint:** általános vagy szakképzés
- **A képzés munkarendje szerint:** esti, levelező tagozat
- **Az iskolarendszerű felnőttoktatás szintjei:**
 - **1-4. évfolyam** (alapkészségek elsajátítása) – „Második esély iskolái”
 - **5-8. évfolyam** (hiányos általános iskolai végzettség pótlása) – „Második esély iskolái”, cél a középfokú oktatásba való bekapcsolódás lehetősége
 - **Középfokú oktatás** (érettségit ad, egységes tartalmi koncepció) – 1990-es évektől tömeges igény az érettségi megszerzése, a felsőfokú továbbtanulás lehetőségének megteremtése, munkaerő-piaci pozíciószerezése elsődleges
- **Az iskolák térbeli elhelyezkedése:** elsősorban városi intézmények (finanszírozási problémák miatt), létszámukban alacsony arányúak, az elérhetőségük a vidéki népességnek gondot okoz
- **Fenntartóik:** elsősorban a helyi önkormányzatok, alapítványok, esetenként magánszféra (elsősorban iskolarendszeren kívüli szakképzés terén)

Az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás néhány fő jellemzője:

- **Fő célja:** a munkába állás (elhelyezkedés) és a munkahely megtartásának segítése

- **Feladata:** elhelyezkedési esélyek, munka megtartásának növelése, álláskeresési és munkavégzéssel kapcsolatos kompetenciák fejlesztése
- **Irányultsága szerint:** általános vagy szakképzés
- **A képzés munkarendje szerint:** tanfolyami jelleg dominál
- **Az iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás színterei:**
 - **Közszféra intézményei:** TKKI és kirendeltségeik, művelődési intézményhálózat (a vidék felnőttképzési igényeiben hatékony) – számban a korábbi hagyományok révén jelentősek (összes felnőtt résztvevő 27%-a választotta)
 - **Felnőttképzési vállalkozások:** a korábbi minisztériumi, hatósági és nagyvállalati oktatási egységekből kialakult vállalkozások, valamint az 1990-es években újonnan létrejött oktatási vállalkozások – számban legjelentősebbek (az összes felnőtt résztvevő közel 60%-a választotta)
 - **Civil szféra intézményei:** az alapítványok, az egyesületek, és az ugyanilyen formákban létező népfőiskolai és TIT szervek – számban fejlődniük kell (összes felnőtt résztvevő 9%-a választotta)
 - **Munkaadók/Vállalatok belső képzési színterei:** a szervezet belső képzési, továbbképzési rendszere (az összes felnőtt résztvevő 4%-a választotta)
- **Az intézmények térbeli elhelyezkedése:** elsősorban városi intézmények (finanszírozási problémák miatt), létszámukban jelentős, közel 8000 nyilvántartott intézmény, az elérhetőségük azonban a vidéki népesség számára itt is gondot okoz
- **Fenntartóik:** elsősorban a magánszféra vállalkozási formában, emellett bárki: a közszféra, a munkaadók, a civil szféra

Főbb különbségek az iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli intézményekben folyó képzéseknél néhány meghatározó szempont mentén:

Szempont	Iskolarendszerű képzés	Iskolarendszeren kívüli képzés
<i>Személyesség</i>	Személytelenebb (formálisabb)	Személyesebb (ismertség)
<i>Szerep a folyamatban</i>	Tanuló/hallgató	Résztvevő
<i>Tartalom</i>	Tananyag, ismeret alapú	Kompetencia alapú
<i>Motiváció</i>	Végzettség	Ismeret/tudás
<i>Időbeosztás</i>	Merev, szabályozott	Rugalmasabb
<i>Értékelés</i>	Érdemjegy	Szöveges értékelés/benyomások

Természetesen ezek a különbségek nem ennyire szélsőséges módon jelennek meg az iskolarendszerű és az iskolarendszeren kívüli képzéseknél, csak jellemzőbb módon. Tehát például az iskolarendszerű képzés jellemzőbben formálisabb és személytelenebb, a formális csoportokhoz hasonlóan tagjaik akaratától függetlenül létezik, míg az iskolarendszeren kívüli képzéseknél nagyobb arányú, jellegzetesebb

a személyesebb, az oktatók és résztvevők közötti ismertségen alapuló kötetlenebb jelleg.

A felnőttképzés az oktatás minden szintjén megjelenhet, amely miatt az egyes intézményeket az UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation) által elfogadott **ISCED rendszerben** (International Standard Classification of Education – Oktatás Nemzetközi Standard Osztályozási Rendszere) is el lehet helyezni. Az ISCED az oktatás fokozatait 0-6 közötti szintekre osztja, amelyek a hazai intézményeknél körülbelül a következő képzési szinteknek felelnek meg:

0. szint	Iskola előtti szint
1. szint	1-4. osztály és arra épülő felnőttképzések
2. szint	5-8. osztály és arra épülő felnőttképzések
3. szint	9-12. osztály és arra épülő felnőttképzések
4. szint	Posztszekundér képzések (pl. OKJ-s érettségire épülő képzések, felsőfokú szakképzés (FSz) stb.)
5. szint	Felsőfokú tanulmányok (BA és MA képzések)
6. szint	Doktori (Ph.D.) képzés és fokozatszerzés

Ezek alapján is érzékelhető, hogy a felnőttek képzése a 0. szint kivételével minden szinten érvényesülhet.

Az **intézmények felmérése és nyilvántartása** kezdetben: egymástól elszigetelt részkutatások (népfőiskola, egyetemek és főiskolák, munkaügyi szervezetek stb. által) valósultak meg. Az első átfogó, országos kutatás a *Felnőttoktatási atlasz kutatás* (FOA) (1997-2001.) volt, amelyet a Német Népfőiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete Budapesti Projektirodája koordinált és finanszírozott igazgatója, Prof. Dr. Heribert Hinzen és a Pécsi Tudományegyetem dékánja, Dr. Koltai Dénes vezetésével. A kutatás célja a megyeszékhelyek felnőttképzési intézményrendszerének feltérképezése volt. 2001. után a felnőttképzési nyilvántartás a 2001. évi CI. törvény alapján kötelezővé vált, bár ez a nyilvántartás tartalmi elemeket kevésbé mutat, azonban jó adatbázisát képezi felnőttképzési kutatásoknak. Felügyeleti szerve kezdetben az Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont, jelenleg a Szociális és Munkaügyi Minisztérium. A nyilvántartást kezdetben a munkaügyi kirendeltségek, jelenleg a Nemzeti Munkaügyi Hivatal végzi. A nyilvántartás tartalma

- Intézmény adatai (neve, címe, vezetője stb.)
- Képzési tartalmak (általános képzés, nyelvi képzés, szakmai képzés) pontos beazonosítása
- Felnőttképzési szolgáltatások (szintfelmérés, pályaorientáció stb.) felsorolása

A *hazai intézményrendszer adatbázisa* elérhető online környezetben:

- Nyilvántartott felnőttképzési intézmények: fny.munka.hu oldalon a felnőttképzési intézmények nyilvántartásában

- Akkreditált felnőttképzési intézmények és programok: www.nive.hu (Továbbhaladás iránya: Adatbázisok – Akkreditált intézmények / Akkreditált programok) – az akkreditáció minden intézmény esetén 2014. 08. 31-én lezárul, utána már csak az új (2013. évi LXXVII. törvény) felnőttképzési törvény alapján engedélyezett intézmények lesznek.

Főbb források

- Barizsné Hadházi Edit – Polónyi István 2004. *Felnőttképzés, vállalati képzés*. Debrecen, DE KTK
- Juhász Erika 2002. *A Felnőttoktatási Atlasz kutatás Magyarországon*. In: Horváthné Bodnár Mária (szerk.): *Partnerség az élethosszig tartó tanulásért. Az európai modernizációs folyamatok a magyar felnőttoktatásban. [Felnőttoktatás, továbbképzés és élethosszig tartó tanulás sorozat 27. kötet.]* Budapest, IIZ/DVV, 85-92. pp.
- Juhász Erika 2007. *Az élethosszig tartó tanulás intézményi lehetőségei*. In: T. Molnár Gizella – T. Kiss Tamás (szerk.): *A kultúráközvetítés elmélete és gyakorlata*. Szeged, SzTE JGyTF, 230-236. p.
- Juhász Erika 2008. *A civil szervezetek szerepe a felnőttképzésben*. In: Ráczné Horváth Ágnes (szerk.): *Civil szervezetek a képviseleti demokráciában*. Eger, EKF, 94-110. p.
- Koltai Dénes 2005. *Felmérés a hazai akkreditált felnőttképzési szervezetek működéséről*. Bp., NSZFI
- Mayer József 2004. *A felnőttek iskolái: az iskolarendszerű felnőttoktatás a kerettantervek bevezetését követően*. Bp., OKI
- Oktatókutató és Fejlesztő Intézet 2008. *Iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli felnőttoktatás, élethosszig tartó tanulás (lifelong learning)*. In: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=kiadvanyok&kod=10>
- Sári Mihály: *A kultúra intézményrendszereinek történeti-funkcionális változásai*. Pécs, PTE TTK FEEFI, 2004.
- Zachár László szerk. 2008. *A felnőttképzés rendszere*. [Tanár-továbbképzési Füzetek sorozat 1.] Budapest, NSZFI